

कृषि, सहकारी तथा प्राकृतिक स्रोत समिति

समितिले मिति २०७६।०७।०१ गतेदेखि मिति २०७६।०९।२९ गतेसम्म सम्पादन गरेका मुख्य मुख्य कार्यहरूको विवरण देहायवमोजिम रहेको छः

- गरिमा हाइब्रिड धानमा देखिएको समस्या र सोले पुर्याएको क्षतिका सम्बन्धमा समितिको बैठकमा छलफल भई देहायको निर्णय भएकोः
  - आगामी दिनमा अनुमति लिई आयात गरिएको वीउ विजन किसानहरूलाई वितरण गर्नु पूर्व अनुमतिपत्रमा उल्लेखित सर्त अनुसार भए नभएको सम्बन्धमा सम्बन्धित निकायले पुनः परीक्षण गर्ने पद्धति अवलम्बन गर्नुपर्ने,
  - नेपालमा आयातित हाइब्रिड वीउ विजनको किसिम वा जात सूचिकरण गर्ने क्रममा हाइब्रिड हो वा होइन भन्ने सम्बन्धमा सुनिश्चित हुने आधार तयार गरी किसानका लागि अत्यावश्यक वीउको गुणस्तर कायम गर्नु पर्ने,
  - गरिमा धानको वीउ आयातकर्ताले कानून वमोजिम प्रदान गर्नुपर्ने सूचना प्रवाह नगरेका कारणबाट किसानहरूलाई पुग्न गएको क्षति वीउ आयातकर्ताबाट पुर्ति गराउने तर्फ आवश्यक कदम चाल्न नेपाल सरकारको ध्यानाकर्षण गराउने ।
- राष्ट्रिय निकुञ्ज र आरक्षको मध्यवर्ति क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जनसमूदायहरूले भोग्नु परेको समस्याका सम्बन्धमा समितिमा प्राप्त उजुरीहरूका वारेमा छलफल भई उक्त क्षेत्रहरूको यथार्थ अवस्थाका वारेमा जानकारी लिन मिति २०७६।०७।२५ गतेदेखि २०७६।०८।०२ गतेसम्म बाँके, वर्दिया, शुक्लाफाँटा, चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज र कोशीटप्पु बन्यजन्तु आरक्ष क्षेत्रको स्थलगत अध्ययन भ्रमण सम्पन्न भएको,
- वीउ विजन (दोस्रो संशोधन) विधेयक, २०७५ माथि सैद्धान्तिक छलफलको क्रममा माननीय कृषि तथा पशुपंक्षी विकास मन्त्री घनश्याम भुषाल, मन्त्रालयका सचिव, सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञहरू, वीउ विजन व्यवसायिका प्रतिनिधिहरूसंग छलफल भएको ।
- मिति २०७६।८।१० गतेको बैठकबाट नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्द्वारा संचालन गरिएका बाँके, सुर्खेत, दैलेख र कपिलवस्तु जिल्लाका अनुसन्धान केन्द्रहरूको देहायका माननीय सदस्यहरूको टोलीले स्थलगत अनुगमन भ्रमण गर्ने निर्णय भएको
  - क. माननीय सभापति पूर्णकुमारी सुवेदी
  - ख. माननीय भुपेन्द्रवहादुर थापा

- ग. माननीय राजबहादुर बुढा
घ. माननीय शान्तिमाया तामाङ्ग पाख्रिन
ङ. माननीय राधाकुमारी ज्ञवाली
- नेपालको पश्चिमोत्तर सीमा बिबाद सम्बन्धमा पश्चिमोत्तर सीमाक्षेत्र लिम्पियाधुरा देखी कालापानी र लिपुलेक क्षेत्रमा आफ्नो कब्जा जमाई/अतिक्रमण गरी हालै आएर सो क्षेत्रलाई आफ्नो सीमा देखाई भारत सरकारका तर्फबाट एक तर्फी रूपमा जारी नक्सा सच्याउन माग सहित ज्ञापन पत्र लिइयो।
  - सीमा बचाउ अभियान नेपालको तर्फबाट नेपालको पश्चिमोत्तर सीमा बिबाद सम्बन्धमा पश्चिमोत्तर सीमाक्षेत्र लिम्पियाधुरा देखी कालापानी र लिपुलेक क्षेत्रमा भारत सरकारका तर्फबाट एक तर्फी रूपमा जारी नक्सा सच्याउन माग सहितको ज्ञापन पत्र समितिमा बुझाएको।
  - प्रतिनिधि सभा नियमावली २०७५ को नियम १८२ बमोजिम समितिद्वारा सम्पादन हुने क्रियाकलापहरूलाई समेटी यही २०७६ चैत मसान्त भित्र समिति समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्ने गरी देहायका उपसमिति गठन भएको

१. ऊर्जा उपसमिति

कायदिश:

- क. ऊर्जा जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय र सो मातहतका निकायहरूबाट सम्पादित देहायका विषयहरूको नीति तथा कार्यक्रम, स्रोत परिचालन, व्यवस्थापन र अरु यस्तै क्रियाकलापको मूल्याङ्कन गरी आवश्यक निर्देशन र समुचित टिप्पणी र सिफारिस सहितको प्रतिवेदन २०७६ चैत मसान्तसम्म समिति समक्ष पेश गर्ने।
- ख. उपसमितिले प्रत्येक महिना समिति समक्ष प्रगति विवरण पेश गर्नु पर्ने।

१. राष्ट्रिय गौरवका जलविद्युत आयोजनाहरूको अनुगमन
  - a. माथिल्लो तामाकोशी ज.वि.आ
  - b. बुढी गण्डकी ज.वि.आ
  - c. पश्चिम सेती ज.वि.आ
  - d. भेरी ववई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना
२. बुढी गंगा ज.वि.आ.
३. नदी बेसिन योजना तथा जलविद्युत विकास गुरु योजना

४. विद्युत प्रसारण लाइनहरु
  - a. काबेली कोरिडोर १३२ के.भी.
  - b. खिम्ती -ढल्केबर २२० के.भी. प्रसारण लाईन (७५ कि. मि.)
  - c. अरुण-ईनरुवा तिङ्गला मिर्चैया ४०० के.भी. प्रसारण लाईन
  - d. चिलिमे-त्रिसुली २२० के. भी. प्रसारण लाईन
५. नेपाल विद्युत प्राधिकरणद्वारा निर्माणाधिन एवम् संचालनमा रहेका विद्युत आयोजना/ प्रसारणलाइनहरु

उपसमिति

क्र.स.	पद, नाम	
१.	मा० राधा कुमारी ज्ञवाली	संयोजक
२.	मा० ओनसरी घर्ती	सदस्य
३.	मा० महेश बस्नेत	सदस्य
४.	मा० देवप्रसाद तिमलसेना	सदस्य

२. प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण उपसमिति

कायदिशः

- क. प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजनाबाट सम्पादित देहायका विषयहरुको नीति तथा कार्यक्रम, स्रोत परिचालन, व्यवस्थापन र अरु यस्तै क्रियाकलापको मूल्याङ्कन गरी आवश्यक निर्देशन र समुचित टिप्पणी र सिफारिस सहितको अन्तिम प्रतिवेदन २०७६ चैत मसान्तसम्म समिति समक्ष पेश गर्ने।
- ख. उपसमितिले प्रत्येक महिना समिति समक्ष प्रगति विवरण पेश गर्नु पर्ने।
  १. व्यवसायिक कृषि उत्पादन तथा प्रशोधन केन्द्र (जोन) विकास कार्यक्रम
  २. वृहत व्यवसायिक कृषि उत्पादन तथा औद्योगिक केन्द्र (सुपरजोन) विकास कार्यक्रम
  ३. देहायका सुपर जोन/ जोनहरुको लागत र उत्पादन परिणामको तुलनात्मक अध्ययन गरी प्रभावकारीता विश्लेषण गर्ने सुपरजोन
    - a. कफी सुपर जोन-गुल्मी
    - b. सुन्तलाजात सुपर जोन-स्याङ्जा
    - c. जुनार सुपर जोन-सिन्धुली
    - d. गहुँ सुपर जोन- कैलाली
    - e. स्याउ सुपर जोन-जुम्ला
    - f. तरकारी सुपर जोन-कास्की
    - g. माछा सुपर जोन-धनुषा र बारा
    - h. आलु सुपर जोन-काभ्रेपलाञ्चोक र डडेलधुरा
    - i. धान सुपर जोन-बर्दिया, कपिलवस्तु र झापा

j. मकै सुपर जोन-दाङ्ग

उपसमिति

क्र.स.	पद, नाम	
१.	मा० भुपेन्द्रबहादुर थापा	संयोजक
२.	मा० पोल्देन छोपाङ्ग गुरुङ्ग	सदस्य
३.	मा० भवानीप्रसाद खापुङ्ग	सदस्य
४.	मा० लालकाजी गुरुङ्ग	सदस्य
५.	मा० हरिबोलप्रसाद गजुरेल	सदस्य

३. भूमि उपसमिति

कायदेशः

- क. भूमि व्यवस्था सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालयबाट सम्पादित देहायका विषयहरूको नीति तथा कार्यक्रम, स्रोत परिचालन, व्यवस्थापन र अरु यस्तै क्रियाकलापको मूल्याङ्कन गरी आवश्यक निर्देशन र समुचित टिप्पणी र सिफारिस सहितको अन्तिम प्रतिवेदन २०७६ चैत मसान्तसम्म समिति समक्ष पेश गर्ने।
- ख. उपसमितिले प्रत्येक महिना समिति समक्ष प्रगति विवरण पेश गर्नु पर्ने।

१. मालपोतको विद्यमान प्रणालीलाई डिजिटलाइजेशन गरी सरलीकरण गर्न आवश्यक सुझाव दिने।
२. भूमि ऐन आठौं संशोधनले भूमिहीन सुकुम्बासीहरूलाई प्रदान गर्ने आवास सम्बन्धमा भएको कार्य प्रगती
३. नेपालको सीमा नक्सांकन
४. सरकारी जग्गा र सार्वजनिक जग्गाको अभिलेख व्यवस्थापन तथा संरक्षण
५. सरकारी तथा पती, सडकले ओगटेका जग्गा अभिलेख, संरक्षण
६. अन्तर्राष्ट्रिय सीमा र सीमा स्तम्भको निर्माण, पुनःस्थापना तथा मर्मत सम्भार
७. सुकुम्बासी, मुक्त कर्मैया, कम्लहरी र हलिया व्यवस्थापन
८. भू-सूचना तथा अभिलेख व्यवस्थापन

उपसमिति

क्र.स.	पद, नाम	
१.	मा० दलबहादुर राना	संयोजक
२.	मा० नागेन्द्र कुमार	सदस्य
३.	मा० राजबहादुर बुढाक्षेत्री	सदस्य
४.	मा० रेनुकुमारी यादव	सदस्य

४. वातावरण उपसमिति

कायदेशः

- क. वन तथा वातावरण मन्त्रालयबाट सम्पादित देहायका विषयहरूको नीति तथा कार्यक्रम, स्रोत परिचालन, व्यवस्थापन र अरु यस्तै क्रियाकलापको मूल्याङ्कन गरी आवश्यक निर्देशन र समुचित टिप्पणी र सिफारिस सहितको अन्तिम प्रतिवेदन २०७६ चैत मसान्तसम्म समिति समक्ष पेश गर्ने।
- ख. उपसमितिले प्रत्येक महिना समिति समक्ष प्रगति विवरण पेश गर्नु पर्ने।

१. वायु प्रदूषण नियन्त्रण
२. फोहर मैला व्यवस्थापन
३. प्लाष्टिक पदार्थको नियन्त्रण
४. खाद्य बस्तुमा प्याकेजिङका लागि प्रयोग हुने विकल्पको खोजी
५. सडक निर्माण र मर्मतको क्रममा धुलो नउड्ने व्यवस्था
६. ईटा, सिमेण्ट लगायतका उद्योगबाट उत्सर्जन हुने धुलो धुवा तथा प्रदूषित पानी मापदण्ड भित्र रहे नरहेको
७. नगरपालिकाहरूको फोहर मैला संकलन र विसर्जन
८. सडकमा छाडा छोडिएका गाई वस्तु तथा कुकुरको नियन्त्रण
९. राजमार्ग वरपरका नदी किनाराका घर पसलहरू बाट नदी वातावरणमा परेका असर
१०. जलवायुसम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान

उपसमिति

क्र.स.	पद, नाम	
१.	मा० शान्ता चौधरी	संयोजक
२.	मा० छविीलाल विश्वकर्मा	सदस्य
३.	मा० सीतादेवी यादव	सदस्य
४.	मा० सुरेशचन्द्र दास	सदस्य

५. सहकारी उपसमिति

कायदेशः

- क. भूमि व्यवस्था सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालयबाट सम्पादित देहायका विषयहरूको नीति तथा कार्यक्रम, स्रोत परिचालन, व्यवस्थापन र अरु यस्तै क्रियाकलापको मूल्याङ्कन गरी आवश्यक निर्देशन र समुचित टिप्पणी र सिफारिस सहितको अन्तिम प्रतिवेदन २०७६ चैत मसान्तसम्म समिति समक्ष पेश गर्ने।
- ख. उपसमितिले प्रत्येक महिना समिति समक्ष प्रगति विवरण पेश गर्नु पर्ने।

१. सहकारी ऐन नियमलाई संघीयता अनुकूल बनाउने सम्बन्धमा
२. सहकारी तथा गरिबी निवारणसम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, योजना, कानून, मापदण्ड र अनुगमन,
३. सहकारी तथा गरिबी निवारणसम्बन्धी अन्तर मन्त्रालय/ अन्तर प्रादेशिक समन्वय
४. सहकारी सम्बन्धी राष्ट्रिय तथ्यांक व्यवस्थापन गर्ने/गराउने

५. सहकारितामा आधारित व्यवसाय प्रवर्धन र विकास गर्ने/गराउने

उपसमिति

क्र.स.	पद, नाम	
१.	मा० घनश्याम खतिवडा	संयोजक
२.	मा० भुमि त्रिपाठी	सदस्य
३.	मा० ज्ञानकुमारी छन्त्याल	सदस्य

६. सिंचाई उपसमिति

कायदिशः

- क. ऊर्जा तथा जलस्रोत मन्त्रालयबाट सम्पादित देहायका विषयहरूको नीति तथा कार्यक्रम, स्रोत परिचालन, व्यवस्थापन र अरु यस्तै क्रियाकलापको मूल्याङ्कन गरी आवश्यक निर्देशन र समुचित टिप्पणी र सिफारिस सहितको अन्तिम प्रतिवेदन २०७६ चैत मसान्तसम्म समिति समक्ष पेश गर्ने।
- ख. उपसमितिले प्रत्येक महिना समिति समक्ष प्रगति विवरण पेश गर्नु पर्ने।

१. सिंचाइसम्बन्धी एकीकृत नीति, कानून, मापदण्ड र नियमन
२. जलस्रोत, ऊर्जा, सिंचाइ र कृषि क्षेत्रसँग सम्बन्धित निकायहरूसँगको समन्वय
३. संघीय र अन्तरप्रदेश सिंचाइ प्रणालीको बाँध, जलाशय, अन्य संरचना, मूल नहरको सञ्चालन, मर्मत-सम्भार, व्यवस्थापनसम्बन्धी नीति, मापदण्ड र कार्यान्वयन
४. जोखिमयुक्त जिल्ला सदरमुकाम संरक्षण कार्यक्रम
५. नदी पथान्तरण योजना
६. सुनकोशी-मरिन, बागमती सिंचाई आयोजना

६.उपसमिति

क्र.स.	पद, नाम	
१.	मा० सत्यनारायण शर्मा खनाल	संयोजक
२.	मा० चन्द्रकान्त चौधरी	सदस्य
३.	मा० शान्तिमाया तामाङ्ग पाख्रिन	सदस्य
- समितिमा प्राप्त "बीउ विजन (दोस्रो संशोधन) विधेयक, २०७५" र "बिरुवा संरक्षण (पहिलो संरक्षण) विधेयक, २०७५" माथि दफावार छलफल गरी उक्त विधेयकहरू सम्बन्धी प्रतिवेदन समितिबाट पास भएको।
- समितिको मिति २०७६।०९।२९ को बैठकबाट अधिकार सम्पन्न बागमती सभ्यता एकीकृत विकास समिति अन्तर्गतको बागमती नदी ब्यूटिफिकेशन कार्यक्रममा देखिएको अवरोधका

सम्बन्धमा प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, शहरी विकास मन्त्रालय, एशियाली विकास बैंक र पीडित किसानहरूका सम्बन्धमा देहायको निर्णय गरेको:

निर्णय नं १

अधिकार सम्पन्न बागमती सभ्यता एकीकृत विकास समिति अन्तर्गत बागमती नदी ब्यूटिफिकेशन कार्यक्रमका कार्यान्वयनका सन्दर्भमा देखिएका समस्याहरूको अध्ययन गर्न विभिन्न समयमा गठन भएका समिति तथा उपसमितिहरूले मुअब्जा नपाएका पीडित किसानहरूको जग्गाको मुअब्जा दिनु पर्ने भनि सिफारिस गरेको देखिन्छ। त्यसै गरी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको मिति २०७१ मंसिर ७ गतेको निर्णयबाट पनि पीडित किसानहरूलाई क्षतिपूर्ति दिनु पर्ने उल्लेख गरेको पाईन्छ। ती समितिहरूले गरेको सिफारिसहरूमा कुनै पनि कार्य प्रारम्भ गर्नु पूर्व योजनाबद्ध तवरबाट जग्गा अधिग्रहण गरी मुअब्जाको प्रक्रिया पुरा गरी व्यक्तिको जग्गा राज्यले लिनु पर्नेमा अनिवार्य रूपमा पालन गर्नु पर्ने कार्यविधि पूरा नगरी निजी जग्गामा नदीको बहाव क्षेत्र बनाईएको र सो पश्चात भएको नापीबाट खोलाको बहाव क्षेत्रलाई खोलाकै रूपमा नापी गरेको अवस्था रहेको देखिन्छ। विद्यमान कानूनको परिभाषाले खोलाको बहाव क्षेत्रलाई सार्वजनिक जग्गाको रूपमा परिभाषित गरेको र सार्वजनिक जग्गाको स्वामित्व नेपाल सरकारको हुने व्यवस्था गरेको कारण कानूनी तथा कार्यविधिगत रूपमा समस्या सृजना भएको अवस्था रहेको पाईयो।

उक्त आयोजनामा व्यक्तिको जग्गा राज्यले लिएको देखिएता पनि जग्गा प्राप्ति ऐन, २०३४ ले निर्दिष्ट गरेको कार्यविधि र कार्य प्रकृया नपुर्याई उक्त जग्गा सार्वजनिक प्रयोगको लागि उपयोग गरेको पाइयो। व्यक्तिको जग्गाको मुअब्जा नदिई आयोजनाको काम अगाडि बढाउनाले विद्यमान समस्याको सीर्जना भएको हो। अधिकार सम्पन्न बागमती सभ्यता एकीकृत विकास समितिले गोकर्ण-गुह्येश्वरी खण्डको बागमती नदी किनारा दाँया बाँया जग्गा तटबन्ध, हरित क्षेत्र, सडक, ढल निर्माणको लागि निजी जग्गा प्रयोग गरेको देखिन्छ। जोरपाटी दक्षिण ढोकाको पुल भन्दा उत्तरतर्फ बागमती नदीको चौडाई ३५ मिटर र दक्षिण तर्फ ४० मिटर कायम गर्दा साविक (वि.सं. २०२१/२२ को नापी) मा व्यक्ति विशेषको नाममा दर्ता स्रेस्ता कायम भई तिरो तिरानभिन्न रहेका कित्ता जग्गाहरू बागमती नदीभिन्न परी अव उकास भई पुनः भोग चलन गर्न सकिने अवस्थामा छैन। वि.सं. २०५६ सालमा नापी हुँदा उक्त जग्गा खोलाको बहाव क्षेत्रको रूपमा नापी भएको कारण कानूनी रूपमा मुअब्जा दिन अ्पठ्यारो परेको सन्दर्भमा मन्त्रिपरिषद्बाट नीतिगत निर्णय गरी समस्याको समाधान गर्न प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयलाई ध्यानाकर्षण गराउने।

निर्णय नं २

अधिकार सम्पन्न बागमती सभ्यता एकीकृत विकास समितिबाट संचालित बागमती व्युटिफिकेशन आयोजनाको योजना मुताविकको कार्य सम्पादनमा पीडित किसानहरुले प्राप्त गर्नुपर्ने मुअब्जा नपाएका कारण आयोजनाको कार्य सम्पादनमा अवरोध पुगेको भन्ने समितिको ठहर रहेको छ । तसर्थ, नदीको बहाव क्षेत्र भित्र परेका व्यक्ति विषेशका जग्गाको मुअब्जा दर निर्धारण गर्ने सम्बन्धमा मन्त्रिपरिषद् मार्फत सैद्धान्तिक सहमती प्राप्त गर्न, मन्त्रिपरिषद् मार्फत सैद्धान्तिक सहमती प्राप्त भए पश्चात स्थानीय पिडित किसानहरूसँग वार्ता गरी कार्यसम्पादनमा देखिएको अवरोध हटाउन र मुअब्जा निर्धारणको लागि आवश्यक प्रकृया प्रारम्भ गर्न नेपाल सरकार, शहरी विकास मन्त्रालयलाई निर्देशन दिने ।

निर्णय नं ३

अधिकार सम्पन्न बागमती सभ्यता एकीकृत विकास समितिलाई बागमती नदीको व्युटिफिकेशन कार्यक्रम सुचारु राखी सो कार्यलाई सुन्दरीजल देखि चोभारसम्म विस्तारका लागि आवश्यक सहयोग गर्न र हाल सञ्चालित आयोजनाको समयावधी थप गर्न एशियाली विकास बैकलाई अनुरोध गर्ने ।

निर्णय नं ४

पीडित किसानहरुको स्वामित्वमा रहेको जग्गामा बागमती नदीको व्युटिफिकेशन कार्यक्रम संचालन गर्ने प्रयोजनका लागि अधिग्रहण गर्दा खोलाको बहाव क्षेत्र भित्र परेको जग्गाको मुअब्जा प्रदान गर्ने प्रकृया प्रारम्भ गरेपछि उक्त कार्यक्रममा बाधा अडचन नगरी विकास कार्यमा सहयोग गर्न आन्दोलनरत किसानहरुलाई अनुरोध गर्ने ।